

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

Безклубий Ігор Анатолійович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІ ЗАСОБИ МІСТОБУДІВНОЇ СФЕРИ У МЕТАФІЗИЧНОМУ ВИМІРІ

Розуміння метафізики як однієї з течій онтології обертається навколо абстрактних або нематеріальних складових буття, в пошуках відповіді на основні питання: «Що там?» і «Як це існує?» Метафізиці протиставляли діалектику, науку про найбільш загальні закономірності, зв'язки буття, його становлення та розвиток. У XVII-XIX ст. наукова дискусія та критичні оцінки учення метафізики були сприйняті більшістю вчених конформістів. Проте розвиток неможливий без першопричини, тому в середині XX ст. Девід Малет Армстронг (*David Malet Armstrong*) [1, с. 19–20] і Девід Келлогг Льюїс (*David Kellogg Lewis*) [2, с. 43–47] відмітили відродження метафізичного підходу для рішення таких проблем як універсальності причинного зв'язку, абстрактності об'єктів, можливість світів.

Звернення тут до метафізики викликано намаганням побачити в якому напрямку рухається сучасна правова наука і зрозуміти, як досить суперечливий науковий метод може вплинути на механізм правового регулювання сучасних правовідносин у сфері містобудівництва. Називають найбільш плідні методології: 1) діалектична як здатна розкрити сутність та адекватно описати цивільне правове життя і відносини в їх динаміці, конфліктності, ситуативності і відносності; 2) антропологічна як здатна розкрити сутність цивільного правового життя та відносин скрізь призму людських здібностей, інтересів, претензій [3, с. 350]. Проте, навряд чи можна говорити про будь-яку плідність методології. Сама по собі вона не може досягати об'єктивної результативності. Тим більше, що час від часу під впливом різних наукових течій, ті, чи інші методологічні напрямки превалюють над

іншими напрямками. Відносно юридичної науки, акцентуємо увагу на методології, у тому її глибокому та широкому розумінні, яке допомагає не тільки в пошуку критеріїв розмежування сфер об'єктивного права та визначення суб'єктивних прав учасників відповідних суспільних відносин, але й у формуванні наших знань відносно цілісної картини феномену права та його майбутнього.

Панівною парадигмою юридичної науки сьогодення є наукова раціональність. Сократівський метод отримання істинного знання шляхом поступового сходження від одиничного (філософські абстрактного) до загального (філософські конкретного) стає для науки основоположним у відкритті нового. Сучасний світ безмежний й охоплений ідеями трьох найвеличніших революцій – квантової механіки, біогенетики та штучного інтелекту. Навколо цих наукових напрямів представники природознавства об'єднують свої зусилля, метою яких є прагнення до вдосконалення, покращення, переходу на новий якісний і кількісний рівень життєвих інтересів суспільства. У цьому зв'язку завданням гуманітарної науки є пізнання самої людини та її відносин в духовній, культурній, інтелектуальній, соціальній сферах. В сучасних умовах розвитку суспільства запит на юриспруденцію як гуманітарну науку залишається актуальним. Із застосуванням широкого професійного понятійного апарату, юриспруденції під силу сформулювати ідеальні можливості для просування узагальнених думок і гіпотез, що сприяють розвитку правопорядку. Більш того, її (юриспруденції) латинське походження¹ вказує на передбачення можливих майбутніх процесів, інструментом пізнання яких, є методологія. Разом з тим, пам'ятаємо попередження Д. Свіфта², який з витонченою долею сарказму висміює методи і проекти перебудови науки, мистецтва, законів, мови і техніки на новий лад.

¹ лат. *jūris prūdentia* «правознавство», від лат. *jūs*, рід. п. *jūris* «право» і лат. *prūdentia* «передбачення», «знання».

² З цією метою вони отримали королівські привілеї на заснування Академії прожекторів у Лагадо. Задум цей мав такий успіх, що тепер у королівстві нема жодного значного міста, в якому б не виникла така академія. У цих установах професори винаходять нові методи землеробства та архітектури, нові знаряддя та інструменти для всякого роду ремесел і виробництв, за допомогою яких, як вони стверджують, одна людина буде виконувати роботу десятиох, впродовж тижня можна буде створити палац з такого твердого матеріалу, що він простоїть вічно, не потребуючи ніякого ремонту; всі земні плоди будуть поспівати у будь-який час року, за бажанням споживачів, причому ці плоди за розмірами перебільшать у сто разів ті, які ми маємо зараз... Словом не можна перелічити всіх їх проектів ошчасливити

Юридична практика, що поспіхом слідує за економічним розвитком суспільства, породжує чимало раціональних понять і категорій. Так, специфіка правовідносин у будівельній сфері та їх відокремленість в господарському обороті призвели до виникнення терміну «будівельне право», маючи на увазі, насамперед, певні правила, що містяться в нормах чинного будівельного законодавства України. Тут для правознавця є широке поле для роздумів. На практиці цей термін вживається в розумінні галузі права або підгалузі права. Чи зможуть науковці цей емпіричний підхід обґрунтувати теоретично і вивести відповідне словосполучення на рівень самостійної галузевої категорії? Здається, відповідь лежить на поверхні. Треба визначитись з правовим методом, яким регулюють відповідні відносини. При цьому, приватно-правовий метод регулювання відповідних відносин є пріоритетним, враховуючи, що приватноправові відносини побудовані на координації суб'єктів, приватне право представляє собою систему децентралізованого регулювання життєвих відносин [4, с. 35]. Хоча, це питання є досить важливим, проте, правова дійсність потребує усвідомлення широкого ряду правових засобів. Сучасне правознавство, в умовах динамічного розвитку інвестиційно-привабливої сфери містобудівництва та її основних складових – будівництва та архітектури, має звернути увагу на юридичні засоби, які слугують вирішенню економіко-соціальних завдань відповідної сфери. Незважаючи на певну дискусійність навколо категорії «правові засоби», більшість науковців погоджуються з тим, що до них слід відносити такі елементи як метод правового регулювання, норми права, правовідносини, юридичні факти, правочини, дозволи, заборони, пільги, відповідальність, акти застосування права, акти реалізації прав та обов'язків тощо. На думку О. Малька правові засоби виступають специфічним посередником між суб'єктом та об'єктом діяльності, між ідеальною уявною моделлю та матеріальним результатом, а тому вони неминуче включають як фрагменти ідеального (інструменти, засоби установлення – суб'єктивні права, обов'язки, заборони, заохочування, покарання тощо), так і фрагменти реального (технологію, засоби-діяння, спрямовані на використання інструментів – перш за все акти реалізації прав та обов'язків [5, с. 8]. Правові засоби втілюють регулятивну силу права, забезпечують

людство. — см.: *Джонатан Свифт* Путешествия Лемюэля Гулливера. Пер. с англ. — М.: Металлургия, 1984, с. 195.

зв'язок ідеального (ціль) і реального (результат) та перехід належного (ціль) у суще (результат) [6, с. 404]. Безумовно, кожен з елементів засобів права відповідної сфери, потребує окремого зваженого доктринального дослідження. Так, наприклад, у науці однією з основних категорій визнається факт. В юриспруденції поняття факту розглядається не тільки в контексті правозастосування. Ця категорія однією з центральних складових позитивістського правозастосування. По суті право мало стати певним «описом фактів». Неопозитівісти, за твердженням Ю. Мелкова, звертають увагу на факти як на первоначала, першоджерела певного пізнання [7, с. 10]. При цьому, розуміння факту як певного досвіду усвідомлюється на інтуїтивному рівні з його наступною логічною оцінкою. Тобто, мова йде про зв'язок метафізичних та емпіричних принципів, які були основою для опису правил у вигляді норм супергалузей публічного та приватного права.

Початком дослідження правових засобів, що формують механізм правового регулювання відносин у сфері будівництва, має стати сам предмет таких відносин. Як правило, мова йде про будівельну технологію, яка охоплюється відповідною діяльністю, що регулюється спеціальним законодавством. Такий спрощений варіант розуміння предмету не дає підстав для формування галузевого сприйняття відповідної сфери на рівні права. Проте, пізнання сфери будівництва – це певна претензія на виявлення основних смислів відносин певного життєвого простору, а відтак предмет відносин може бути розглянутий дещо глибше. В процесі розвитку людської цивілізації формується стійке цілісне утворення – технологічний уклад, в якому будівництво відіграє важливу роль у створенні матеріальних і духовних цінностей спільноти.

Місце існуючих абсолютів простору і часу, які обумовлювали стабільність існуючого порядку речей у господарсько-економічній сфері, починає займати новий абсолют – вартість, у повному розумінні метафізичний – не доступний ні спогляданню, ні механічному вимірюванню. Це пояснюється, крім всього, тим, що ньютонівський простір і час замінив новий абсолют - просторово-часовий світ. Кривизна цього світу, недоступна спостереженням, керує всім рухом об'єктивної реальності. У цих нових вимірах фізичної реальності вимагає нових вимірів «економічна реальність» [8, с. 66]. Просторові та часові межі права надають можливість опанувати такі ціннісні категорії як норма, звичай, справедливість, поведінка, суспільство,

державна, влада, закон, відповідальність тощо. В контексті предмету дослідження технологічна складова відносин може бути розширена до взаємодії з цивілізаційним утворенням – містом. Саме з урбанізацією пов'язані всі поворотні моменти зростання економічної свободи, адже місто завжди знаходиться в центрі конче потрібних передумов розвитку суспільства. Професійна теорія урбанізації може бути сприйнята не лише архітектурною спільнотою. Державне планування міст, правила будівництва, умови землевпорядкування, управління інфраструктурою, охорона та захист права власності мешканців та особистих прав авторів архітектурних проектів – це лише частина правовідносин, до яких може бути проявлено інтерес в межах так званого *Urban Law*. Сьогодні не достатньо запропонувати певну юридичну конструкцію для опанування тієї чи іншої сфери або здійснити наукові розробки в напрямку визначення правової природи та повноти змісту певного предмету. Ідея полягає в тому, щоб розширити спектр інтересів приватного права.

Список використаних джерел та літератури

1. Armstrong, D. M. *A Theory of Universals* Cambridge University Press - 1980; Armstrong, D. M. *Sketch for a Systematic Metaphysics*. Oxford University Press. - 2010. - pp. 19–20.

2. Lewis D. K. *On the Plurality of Worlds*, Blackwell 1986; Lewis D. K. *New Work for a Theory of Universals*." *Australasian Journal of Philosophy* 61 (1983): pp. 43–77.

3. Малахов В.П. *Методологические и мировоззренческие проблемы современной юридической теории: монография* / В.П. Малахов, Н.Д.Эриашвили. – М.: ЮНИТИ-ДАНА Закон и право. 2011. – 430 с.

4. Черепяхин Б.Б. *К вопросу о частном и публичном праве*. М., 1994.

5. Малько А.В. *Правовые средства как общетеоретическая проблема* // *Правоведение*. – 1999. – № 2.

6. Сібільов М.М. *До питання про правові засоби сфери приватного права* // *Актуальні проблеми приватного права України. Збірник статей до ювілею Н.С. Кузнецової* / Відп. ред. Р.А. Майданик та О.В. Кохановська — К. : ПрАТ «Юридична практика», 2014.

7. Мелков Ю.А. *Факт в постнеклассической науке*. – К.: Издатель ПАРАПАН, 2004. – 224 с.

8. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. *Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку*. – К.: Знання, 2008. – 687 с.